

Muistio käynnistä Pernajan pappilassa ja kirkolla 20.2.2008

Paikalla:

Talouspäällikkö Monica Wiik Pernajan seurakunnasta
Restaurointimestari Antero Enervi
Olli Cavén, Museovirastosta

Edellinen Museoviraston muistio käynnistä Pernajan pappilassa on kirjoitettu 15.2.2005 ja löytyy seurakunnan arkistosta.

Käynnin syy

Antero Enervi on tehnyt töitä kirkon sakariston ullakkotilassa, sekä nyt myös uudemman pappilan ”siipiosan” hirsirungossa paljastuneiden lahovaurioiden parissa. Käynnin tarkoitus oli arvioida, mitä pappilan hirsirungon vaurioille voi ja mitä ei voi tehdä, sekä päättää korjaustapa. Sakariston vesikatton rakenteiden osalta päätettiin mihin pisteeseen korjaukset rajataan. Molemmissa kohteissa toimenpiteet edellyttävät säilyttäviä toimenpiteitä jotta sekä alueen että rakennusten kulttuurihistoriallinen arvo säilyy.

Pappilat

Vanhempi, mansardikattoinen pappila 1700-luvun lopulta on tyypillinen kustavilaisen kauden rakennus. Uudempi pappila on rakennettu 1838 ja se kuvastaa empirekauden asumiskulttuuria sekä huonejaollaan että julkisivujensa arkkitehtuurilla.

Rakennuksessa on korkea luonnonkivijalka, vaakalaudoituksella vuorattu hirsirunko ja tällä hetkellä savitiilikate. Tiilikatteen alla on ainakin osittain kiskotuista päleistä tehty kate, jonka aluslaudoituksena on käytetty vanhoja uritettuja lautakaton lautoja. Onko lautakatto ollut tässä pappilassa vai vanhemmassa vai peräti jossain muussa rakennuksessa, on edelleenkin selvittämättä. Mitä ilmeisimmin lautakate on ollut tässä rakennuksessa ennen pärekatetta. Kattorakenteita on korotettu yksinkertaisen nerokkaasti siinä vaiheessa kun pärekate on asennettu jyrkemmän kattokulman aikaansaamiseksi.

Seurakunta on päättänyt että siipiosaan tehdään suihkutilat. Rakenteiden avaamisen yhteydessä paljastui hirsirungossa laajat lahovauriot. Vauriot ovat syntyneet aikanaan ulkonurkassa olleen vuotaneen syöksytorven seurauksena ja levinneet rakenteiden kostumisen seurauksena laajemmalle. Vaurioita on paikkailtu 1970-luvun muutostöissä epämääräisesti erilaisilla lankku ja lautavirityksillä. Osa vaurioista ja hirsiseinien tummuudesta johtuu ilmeisesti nurkassa olleen tulisijan käytöstä. Enervi oli irrotanut myös ulkopuolisen vaakavuorilaudoituksen ehjänä ja päädyssä olleen ikkunan karmeineen. Sovimme, että runko korjataan kokonaisuudessaan hirsirakenteena siinä laajuudessa kun se on välttämätöntä. Lahonneet hirret salvokset saadaan tukeviksi se edellyttää riittävän pitkien korvaushirsien käyttämistä, jolloin nurkan salvoksista saadaan riittävän tukeva. Siipiosa ei ole samanaikaista rakennetta itse pappilan hirsirungon kanssa, koska sen seinähirsiä ei ole salvottu päärunkoon.

Hirsirungon vaurioiden korjaamisen jälkeen vuorilaudat ja ikkuna asennetaan takaisin paikalleen. Vuorilautojen ja hirsiseinän väliin jätetään noin senttimetrin suuruinen ilmarako tuulettumisen varmistamiseksi. Hirsiseinän pintaan asennetaan bitumipaperi.

Sisäpuolen suihkutilat rakennetaan irrallisena märkätilana lekaharkosta muuraamalla niin, että hirsiseinän ja harkon väliin jää reilu ilmatila mahdollisen höyrypaineen tuulettamiseksi pois. Märkätiloihin tehdään vaadittavat kosteuseristykset. Vanhaa lattian betonilaattaa ei pureta pois, koska pinta-alaan ja alalaatan väliin on sivelty kivihiilitervaa (karboli) kosteuseristeeksi. Ylälaatan päälle asen-

netaan betonoitu lekasoraeriste, joka estää yhdessä pintarakennekerroksen kanssa emissiodien kulkeutumisen huonetilaan.

Olli Cavén MV/2008
Nurkan alimmaisets hirsikerrat ovat lahonneet.
Tiivistä hirteen takana oli bitumihuopa ja betonivalu.

Olli Cavén MV/2008
Lahovaurioita ja paikkauksia saman nurkan sisäpuolella.

Olli Cavén MV/2008
Telineet työskentelyä varten.
Ulkovuoraus on poistettu.

Olli Cavén MV/2008
Kivijalassa on nähtävissä vanha kellarin oviaukon
holvikaari, joka on myöhemmin tukittu.

Kirkon sakariston ullakon ja vesikaton rakenteet

Antero Enervi oli ennen töiden aloittamista imuroinut kirkon ullakolle johtavat muuriportaats. Samalla hän oli rakentanut holvien päällä kulkevalle alemmalle kulkutasolle puiset porrisaskelmat, jotta nouseminen tasolle on helpompaa.

Tutkimme aluksi runkokuoneen vesikattorakenteita ja alkuperäisiä kattotuolirakenteita. Pernan kirkon kattotuolien rakentaminen niveltyy itse kirkon runkokuoneen ja päätykolmioiden rakentamisajankohtaan. Dendrokronologisen ajoituksen mukaan kattotuolit on rakennettu syksyllä 1439 tai viimeistään kesällä 1440. Kirkon runkokuoneen lappeissa on laajoja painumia, paanuja puuttuu ja muita erinäisiä ongelmia, joista johtuen runkokuoneen puurakenteet on syytä tutkia perusteellisesti

lähitulevaisuudessa. Päätykolmioiden yläosissa osittain muurauksen sisällä on myös lahonneita ja katkenneita kitapuita, joiden vauriot liittyvät tavalla tai toisella kirkossa myöhemmin tehtyihin korjauksiin.

Olli Cavén MV/2008

Runkohuoneen lappeen painumaa ja puuttuvia paanuja.

Sakariston rakenteet ovat mielenkiintoiset ja niistä voi osittain päätellä rakenteissa tehdyt muutokset suhteessa alkuperäiseen ajateltuun rakentamistapaan, jota ei ole koskaan toteutettu. Enervi oli poistanut sakariston holvin ja seinämuurien juuresta sahanpurueristettä, jotta rakenteet oli kunnolla saatu näkyviin. Sivuseinien muurien päällä on perinteiseen tapaan ulommainen ja sisimmäinen jalasparru. Näitä ei kuitenkaan ole sidottu yhteen sidepuilla, kuten muissa vastaavissa kohteissa. Vesikattoa kannattelevat hoikat selkäpuut tukeutuvat niissä olevan loveuksen avulla ulommaiseen jalasparruun. Selkäpuita tukevat hienosti veistetyt saksiristikot. Muurin liikkeet, kattorakenteiden paino ja rakenteissa tapahtuneet muutokset ovat ajan saatossa aiheuttaneet ulommaisesta jalasparrun siirtymisen pois paikaltaan. Mikäli jalasparruun olisi tehty luistava kolo, eikä selkäpuuhun, ongelmat olisivat olleet huomattavasti pienemmät. Selkäpuut on lisäksi naulattu isolla takonaulalla kiinni jalasparruun.

Olli Cavén MV/2008

Selkäpuun ja saksipuun alkuperäinen liitos.

Sakaristoon on alun perin suunniteltu molempien jalasparrujen varaan tukeutuva konttirakenne, joka puolestaan tukee selkäpuita. Tällä hetkellä ei ole tiedossa miksi suunnitelma on jäänyt toteuttamatta. Sakaristo on eri lähteiden perusteella rakennettu runkokuonetta aikaisemmin, ehkä jo 1300-luvun lopulla tai 1400-luvun alussa. Tätä tukee myös käynnin yhteydessä havaitut puurakenteet sakariston ja runkokuoneen liittymäkohdassa, sekä sakariston päätykolmiossa savupiipun takana, jotka on muurattu runkokuoneen muurin sisään. Tämä neliönmuotoinen kehysrakenne on jäykistännyt sisemmät jalasparrut paikoilleen, mutta ulommat jalasparrut ovat jääneet ilman sitovaa tukea, koska aikaisemmin mainittuja jalasparrujen välisiä sidepuita ei ole asennettu. Ullakolla oli myös kaksi irtonaista saksiristikkoa, jotka on poistettu paikoiltaan siinä vaiheessa kun nykyinen savupiippu on muurattu ullakkotilaan. Savupiipun yläpää taas on purettu vesikatkon alapuolelle siinä yhteydessä kun paanusta on uusittu, paikattu.

Antero Enervi oli siirtänyt ulommat jalasparrut paikoilleen ja oli tarkastushetkellä paikkaamassa toisen parun lahovaurioita. Toisen hän oli jo korvannut ehjällä puumateriaalilla. Vierekkäiset jalasparrut hän oli sitonut yhteen rautaisilla ”hollihaoilla”. Alaspäin vaipuneet selkäpuut oli nostettu paikalleen ja niiden kiinnityksen hän oli vahvistanut alkuperäistä rakennustapaa noudattaen naulaamalla ne kiinni ulommaiseen jalasparruun. Kirkon runkomuurin ja sakariston lappeiden liittymäkohdissa on pitkällä aikavälillä syntynyt paanujen aluslaudoitukseen, ruoteisiin lahovaurioita. Tilannetta on korjattu monta kertaa alapuolelta naulaamalla lisää puumateriaalia lahovaurioiden päälle. Sovimme Enervin kanssa, että hän ei pura näiltä alueilta lahoja ruodelautoja pois, koska paanut irtoavat, eikä työtä ole mielekäästä tehdä enää alakautta. Tilanne täytyy korjata yläpuolelta niin, että kyseisten liittymäkohtien paanutus puretaan ja liitoskohtiin tehdään ruodelaidoitukseen lievä vasta-kaato. Paanut asennetaan takaisin tai joudutaan ehkä jopa uusimaan kokonaan. Samalla koko sakariston paanujen kunto tulee selvittää. Ruodelaidoitusten viisteiden väliin on asennettu tilkettä ja niiden päälle pintalautoista tehdyt ”tuiskulumi esteet”. Laudat on katkaistu määrämittäisiksi aina kunkin selkäpuuosuuden väliin. Työ on sinänsä tehty huolellisesti ja ajatus on ollut hyvä, mutta liian tiivis rakenne on estänyt ullakkotilan kunnollisen tuulettumisen.

Olli Cavén MV/2008

Yhteen sidotut jalasparrut ja lintujen sisäänpääsyn estävä verkko. Kuvassa näkyy myös muurin liikkumisesta aiheutunut iso halkeama. Tuuletus toimii räystäään kautta.

Olli Cavén MV/2008

Selkämpuiden väliin asennettuja lautoja.

Olli Cavén MV/2008

Laudat on poistettu ja paanujen välistä paistaa päivää.

Kyseiset laudat ja osa muistakin isommista muutostöistä on tehty vuosina 1938-1939 arkkitehti Carl Frankenhauserin johdolla jolloin kirkkoa restauroitiin laajasti. Sakariston kattorakenteista löytyy tekijän, kirvesmiehen puumerkki ja vuosiluku 1939. Aikaisemmalla käynnillään Museoviraston Tommi Lindh oli sopinut Enervin kanssa, että yhdestä välistä poistetaan kyseiset laudat ja katsotaan miten tilanne muuttuu. Ongelma on siinä, että paanutus on melkein kokonaan vain kaksinkertainen ja tästä, sekä katon lappeiden muodonmuutoksista johtuen tuiskulumi tulee pääsemään ainakin osittain ruoteiden välistä sisään.

Sovimme, että Enervi ei poista enempää näitä jälkeempään asennettuja lautoja vaan tilannetta seurataan ja tarkastellaan siinä vaiheessa kun paanutusta muutenkin avataan. Tuuletus toimii ullakolla tällä hetkellä kun kattorakenteet on saatu oikaistua ja räystääsalueet kuntoon.

Huomioita

Kuten aikaisemmin mainitsin, kattorakenteita on syytä tutkia lähivuosina lisää. Samoin myös lappeilla näkyvien laajojen painumien syyt ja paanujen kunto olisi syytä selvittää.

Kirkossa on palo ja murtoilmaisimet, mutta automaattista sammutusjärjestelmää ei ole. Seurakunnan on syytä kiinnittää huomiota tähän tärkeään turvallisuuspuolen asiaan. Toivottavasti riskikartoitus on tehty.

Otin talteen kaksi vanhaa paanua lisätutkimuksia varten ja tallennettavaksi Museoviraston fragmenttikokoelmaan.

Helsingissä 19.3.2008

Olli Cavén
MV/restaurointiyksikkö